

Nr 540

Av herr Nilsson i Gävle m. fl., om eventuellt förstatligande av Svenska Cellulosaaktiebolaget.

(Lika lydande med motion nr 448 i Första kammaren)

Svenska Cellulosaaktiebolaget (SCA) utgör ett av de största företagen inom den svenska skogsindustrien. Dess 1 890 000 hektar skogsmark, varav 1 440 000 hektar utgör produktiv skogsmark, och ca 15 000 anställda ger en klar uppfattning om företagets storlek. Företagets produktionskapacitet av massa, sulfit, sulfat och slipmassa uppgår till ca 500 000 årston, vilket utgör 12—14 procent av den samlade svenska produktionen. SCA:s samlade produktion hade år 1961 ett värde av 634 milj. kr. Under år 1961 minskade antalet anställda med ca 1 000 personer. Trots denna minskning steg produktionsvärdet med i runt tal sju miljoner kr.

Företaget omfattar f. n. följande industriella anläggningar inom massa-produktionen: Östrand, Svartvik, Skönvik, Kramfors, Holmsund, Munksund, Timrå, Vifstavarv, Essvik, Ortviken och Söråker. Till vissa av dessa industrier är knutna pappersbruk och andra industrier som komplement. SCA disponerar över eget kraftverk, Bålforsen, samt egen verkstadsrörelse, Sunds verkstäder.

Inom pappersindustrien finns sedan många år ett utomordentligt väl utbyggt kartellväsende. Vid näringsorganisationssakkunnigas utredning avseende år 1937 redovisade man uppgifter om 14 kartellavtal berörande pappersindustrien, därav två försäljningskarteller, sju marknadsdelningsavtal och fyra rena prisavtal. Hösten 1950 gjorde kommerskollegii monopolutredningsbyrå en inventering av pappers- och pappersmasseindustrierna, varefter i kartellregistret infördes sammanlagt 38 avtal berörande pappersbranschen. Inom pappersmasseindustrien fann man däremot inga registreringspliktiga avtal. Över hälften av de i kartellregistret år 1950 införda avtalen inom pappersindustrien är fortfarande bestående eller har ersatts av nya, något förändrade avtal. Kartellavtalen avser i de flesta fallen prissättningen.

De inventeringar som gjorts beträffande kartell- och prisavtal har icke berört det intima samarbete som förekommer mellan de svenska, finska och norska cellulosaproducenterna. Att ett kartell- och prisavtal föreligger mellan dessa producenter är troligt. Oavsett om skriftligt upprättade avtal finns, fungerar det nära samarbetet i praktiken genom bundna överenskommelser gällande konkurrens och prissättning på den internationella marknaden. Att så är fallet bekräftas av den överenskommelse som träffades mellan de svens-

ka, finska och norska producenterna avseende en 25-procentig produktionsinskränkning för vissa slag av massa. I överenskommelsen sägs: »Situationen är dock olika i de enskilda kvalitetsgrupperna. I fråga om blekt sulfatmassa anser man sig kunna räkna med en fortsatt väsentlig efterfrågeökning även för år 1963. Tillverkarna ha därför räknat med att kunna avsätta mellan 85 och 90 procent av den beräknade tillverkningskapaciteten. I fråga om flertalet andra kvaliteter förutser man däremot en måttlig efterfrågeökning, och kapacitetsutnyttjandet väntas i allmänhet icke komma att överstiga 75 procent.»

Vidare sägs i det meddelande som utsänts till allmänheten: »Det kan numera konstateras, att från tillverkarnas sida föreligga sådana beslut att den svenska industriens produktion och utbud såväl totalt som i vad avser de enskilda kvaliteterna kommer att hållas inom här angivna ram. Likaledes har inhämtats, att tillverkarna såväl i Finland som i Norge beslutat om motsvarande återhållsamhet i sitt utbud på världsmarknaden.»

Det citerade utvisar, som vi redan anfört, ett intimt och i praktiken bundet samarbete mellan i detta fall de nordiska tillverkarna. SCA intar på den nordiska cellulosamarknaden en dominerande ställning. Vad detta företags ledning beslutar måste självfallet stå i överensstämmelse med Svenska handelsbankens intressen. Ett fåtal män ur den svenska storfinsansens toppar innehar den verkställande makten. Drivkraften för dessa utgör alltid strävan att erhålla en högre räntabilitet på det insatta kapitalet. Krasst affärsmässigt skulle inga invändningar häremot göras om inte människorna, som för sin utkomst är så starkt beroende av företagets produktion, dess export och prispolitik, funnes i bakgrunden. 15 000 anställda betyder nästan lika många familjer med hustrur och barn. Att i ett företag av SCA:s omfattning avgörandet ligger i ett fåtal storfinsansiärers händer kan inte anses vara samhälleligt tillfredsställande.

Den produktionsinskränkning som vidtagits av koncernen har skapat stark oro hos många av de anställda. Man frågar sig allt oftare hur det skall bli med denna otrygghet i anställningen. Minskningen av antalet anställda under år 1961 med ca 1 000 ökar denna oro.

SCA:s aktiekapital, 235 milj. kr., måste även anses som ett urholkat kapital. Inte så att företaget skulle sakna tillgångar långt över detta belopp, men så att utdelning till aktieägarna sker över gratisaktier, för vilka inga ekonomiska insatser gjorts. Detta är en merprofit som enbart tillkommer aktieägare och som sker på de anställdas och företags bekostnad.

Några egentliga forskningsresultat för ett mera mångsidigt utnyttjande av basråvaran, träet, har koncernen inte redovisat. Däremot har nyligen publicerats forskningsresultat från Värmland som är stimulerande. Karlstadsingenjören Sven Byström har sålunda i samarbete med Bengtsfors sulfit AB synbarligen lyckats utvinna nya metoder för tillvaratagandet av massaindustriens avfallsprodukter. Liknande uppgifter kommer från Älvsborgsskogsägare, där ingenjör Walter Klug kan anmäla betydande forskningsresultat där avfallsprodukter ingår som väsentliga beståndsdelar.

Man frågar sig osökt varför så litet hörs från SCA:s forskare. Ett företag med sådana miljonresurser borde ju annars — i vart fall sett från en lek-mans synpunkt — haft stora möjligheter att komma på nya tillverkningska-paciteter. Har kanske SCA icke något sådant intresse? Finner koncernen det kanske med sina produktionsintressen förenligt att satsa på andra områ-den? De anställda vet ingenting om detta. De kan inte heller veta något om SCA:s eventuella framtid. Informationstjänsten arbetar inte på sådant sätt.

Vi tror oss också veta att SCA:s arbetare och tjänstemän sätter större tillit till de i demokratisk ordning valda samhällsorganen än till direktö-rerna i Svenska handelsbanken eller aktieägarna i SCA. Det kan inte heller vara tillfredsställande att enskilda företags bolagsstyrelser skall äga full-makt att ingå internationella överenskommelser om produktionsinskränk-ning, vars främsta målsättning är att upprätthålla höga marknadspriser och säkra sina monopolvinster.

Lika otillfredsställande måste det te sig att nämnda bolagsstyrelser skall äga rätt att slå igen fabriker, flytta arbetskraft eller avskeda densamma utan att de anställda och samhällsintressena får ett avgörande inflytande över dylika beslut. De senaste årens otillfredsställande ordning att det en-skilda näringslivet skall fritt få bestämma industrilokalisering, varvid den-na ensidigt dragits söderut medan den norrländska arbetskraften på grund av ekonomiska svårigheter tvingas lämna sina hemorter, måste brytas. De s. k. rörlighetsstimulerande åtgärderna, som samhället numera erbjuder denna arbetskraft, är undantagsåtgärder.

Cellulosaindustriens eventuella svårigheter får inte klaras på bekostnad av de anställdas löner. Talet om cellulosaindustriens trängda läge ger inte underlag för driftsinskränkningar och permitteringar, än mindre är det be-fogat att tala om arbetarnas och tjänstemännens höga löner. Under hela 1950-talet kunde cellulosafabrikanterna inhösta stora vinster samtidigt som arbetarna berövades rättmätiga löneförhöjningar med motiv att lönerna inte skall följa konjunkturtopparna. Den tillfälliga konjunktur-dämpning som kan iakttagas på cellulosamarknaden och som mera är en prisfråga än en efterfrågedämpning motiverar icke att de tillfälliga svårig-heterna överlastas på samhället och de anställda. De anställda skall äga rätt till trygghet i sin anställning. Omoderna fabriker skall ersättas med moderna, gamla maskiner med nya, uttjänt teknik med ny teknik, minskad efterfrågan med ny efterfrågan. Detta kan dock inte få vara en privatfråga för enskilda aktieägare. Det är och förblir en samhällsfråga. Där det en-skilda företaget inte mäktar lösa problemen i överensstämmelse med de anställdas och samhällets intresse, måste samhället gripa in. Där det enskilda företaget växt ut till industrigiganter av SCA:s omfattning, där måste förr eller senare samhället överta både ägandet och ledningen.

Det är mot denna bakgrund arbetare och tjänstemän inom SCA ställer till debatt kraven om samhälleligt inflytande i SCA. Olika variationer till lös-ningar har framkommit. Sålunda anses att en lagstiftning måste komma till stånd som ger samhället ökat inflytande och ökad insyn i storföretag av

denna typ. Det anses allmänt inte vara tillräckligt med de möjligheter som redan finns. 1953 års konkurrensbegränsningslag är otillräcklig. Pris- och kartellnämnden, näringsfrihetsombudsmannen och näringsfrihetsrådet torde icke ha vare sig resurser eller möjligheter i övrigt att komma till rätta med problem av här nämnd natur. Problemen har ju också nära samband med strukturrationaliseringen och de stora befolkningsomflyttningar som framtvingsats inte minst inom SCA:s domäner.

Kraven om förstatligande av storindustrier har inom arbetarrörelsen ständigt diskuterats. Detta härrör självklart ur det förhållandet att storföretagen får en så starkt dominerande roll för ortens och i detta fall för hela landskaps näringsliv. Det anses inte från samhällssynpunkt vara tillfredsställande att ett enda enskilt företag skall ha sådant dominerande inflytande. Som en motvikt mot en sådan maktkoncentration växer kraven om förstatligande fram. Statligt övertagande av exempelvis SCA kan ske antingen genom successivt övertagande av företaget där staten ekonomiskt löser in tidigare ägare. Det minsta borde vara att staten genom lagstiftning ges sådant medinflytande och sådan insyn att de samhälleliga intressena garanteras före de rena profitintressena.

Med hänvisning till det anförda, till att SCA exploaterar Sveriges viktigaste naturtillgång, att SCA genom sin kortsiktiga vinstinriktning skapat allvarliga svårigheter för en stor del av Norrland, inte minst för kommunerna, landstingen och berörda arbetare, och i syfte att trygga ett allsidigt tillvaratagande av nya möjligheter att vidareförädla skogsprodukterna och ge arbetarna och tjänstemännen ett medinflytande i företagets skötsel föreslås,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om en allsidig utredning av frågan om att trygga samhällets och de anställdas intressen och inflytande över SCA, eventuellt genom ett förstatligande.

Stockholm i januari 1963

Henning Nilsson

Helmer Holmberg

H. Hagberg